

VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Investidura com a Doctor "Honoris
Causa" per la Universitat de València a
Humberto López Morales

Discurs d'acceptació

València, 31 gener de 2011

La situació de l'espanyol als Estats Units avui.

I demà?

LA MEUA PRIMERA VISITA ACADÈMICA A AQUESTA Universitat va tenir lloc fa gairebé quatre dècades. Va ser arran d'atendre una invitació molt cordial del llavors director del departament, el catedràtic Ángel Raimundo Fernández González, per dictar una conferència a alumnes de tercer any de carrera i un seminari per als joves col·legues i estudiants que preparaven les tesines o ja les tesis. Llavors ja coneixia José Romera Castillo dels cursos d'estiu de Màlaga, que dirigia el professor Manuel Alvar, però no altres dos estrets col·laboradors del departament, Genaro Talens i Valerio Báez, grans amics des d'aquell moment. Vaig quedar molt gratament impressionat amb els sabers i el professionalisme d'aquells joves.

A partir d'aleshores van ser moltes –afortunadament– les oportunitats que he tingut de tornar a aquesta Casa d'estudis: conferències, cursets, seminaris, congressos internacionals, simposis, tribunals de tesis doctorals i altres activitats acadèmiques. Així, amb el temps, he anat coneixent

nous col·legues –Ángel López i Evangelina Rodríguez Cuadros; més tard, José Ramón Gómez Molina, Antonio Briz i Milagros Aleza; després, el planter nou, Salvador Pons i Antonio Hidalgo. I també, com a guinda, el retrobament plaent amb la meua bona amiga Maite Echenique.

Avui torne emocionat una vegada més, la més feliç de les meues estades ací, per recollir un alt premi amb què aquesta nobilíssima Casa ha volgut honrar-me. No tinc paraules per a agrair aquesta generositat, que crec immerescuda. Però sempre la portaré amb moltíssim orgull. Sàpiguen vostès, Sr. Rector Magnífic, estimats col·legues, que en mi sempre trobaran vostès un cor agraït i preparat per a dur a terme qualsevol tasca o servei que se'm demane. Poden tots vostès comptar –sempre– amb mi, amb el meu treball i amb el meu entusiasme. Moltes gràcies.

La realitat actual dels «hispanos» als Estats Units és, com sempre passa, el resultat d'un conjunt de processos històrics. A banda dels assentaments antics i algunes aventures aïllades de poca importància, la veritable immigració va començar al principi del segle xx amb Mèxic al capdavant; el van seguir els porto-riquenys, més tard els cubans i, en les darreres dècades, els dominicans, els centreamericans i altres procedents de diferents zones de l'Amèrica del Sud. Els espanyols han estat i continuen sent una minoria notable.

Els mexicans ja hi eren abundants el 1910, i continuaven creixent, de manera que en els temps de la Gran Depressió els

expulsats del país en van ser uns 500.000. Les noves onades immigratòries ben aviat van recuperar aquelles xifres, i fins i tot les van multiplicar. La necessitat de mà d'obra per als treballs agrícoles als Estats Units, des de llavors en expansió constant, va ser el motiu principal d'aquests trasllats cap al nord, legals la majoria, il·legals en una proporció desconeguda, tot i que minoritària. La situació s'ha mantingut en auge singular fins als nostres dies.

Després de la Segona Guerra Mundial els va tocar el torn als porto-riquenys. La situació era diferent, perquè els nascuts a l'illa eren des de 1917 ciutadans nord-americans, i per això les seues mobilitzacions cap a Nova York, lloc d'assentament preferit per aquest grup, no era cap problema immigratori. En aquest cas, no hi va haver –ni hi ha– immigrants il·legals. Devers 1960, ja aquesta ciutat i els territoris contigus del nord-est comptaven amb prop d'un milió de ciutadans que havien arribat de l'illa caribenya. I el trasllat només feia els seus primers passos.

Els cubans ocupen el tercer lloc quant a cronologia d'arribada. Encara que amb anterioritat al 1959 ja hi havia petites concentracions d'individus d'aquest origen als Estats Units, les xifres no es van disparar fins al triomf de la Revolució castrista i les cinc dècades subsegüents. Any rere any, el volum de refugiats cubans en aquest país ha protagonitzat un creixement autènticament espectacular.

Amb posterioritat, altres immigracions han augmentat la presència hispana en territori nord-americà: dominicans, centreamericans i sud-americans han anat protagonitzant capítols diversos de la història recent. La dominicana no comença en ferm fins a mitjan dècada dels 60; els de l'Amèrica Central, encapçalats pels salvadorencs, poc després, amb gran nombre d'entrades il·legals. I més tard es va començar a sentir la presència de colombians, equatorians, peruans, bolivians, paraguaïans, uruguaians en nombres sempre més reduïts. En els primers anys d'aquest segle XXI els ha tocat el torn als veneçolans i, en menor intensitat, als argentins.

Per raons de millores socioeconòmiques o simplement de subsistència, es van produir la major part de les immigracions mexicanes i centreamericanes. Assetjats per la pobresa i pels entrebancs que els impedièren l'accés a salaris dignes i segurs, a un habitatge mínimament acceptable, a condicions bàsiques de salut, a l'escolarització dels fills, i a un etcètera, que encara que no gaire llarg, sí que és fonamental, aquests grups d'individus van abandonar els llocs d'origen per a instal·lar-se en una mena de «terra promesa» que, encara que no haguera estat així en realitat, era sempre molt millor que la que havien tingut. Són els anomenats immigrants econòmics.

D'altra banda, hi ha els qui escapen de situacions polítiques (i, a vegades, religioses) que consideren inacceptables, com és el cas dels cubans i dels nicaragüencs. La posició política del

govern de l'Havana, d'una banda, i els vaivens de Managua entre Somoza i els sandinistes, de l'altra, van obligar molts a abandonar els seus llocs, bé per nexes o simpaties amb governs anteriors, els menys, o bé per rebuig moral als plantejaments dels nous governants, la majoria. El seu perfil sociocultural és mitjà o alt, amb bons índexs d'educació, professionals especialitzats en àrees diferents, amb un èxit econòmic relatiu i bon domini de l'anglès. Són els exiliats.

El tercer grup es troba constituït pels qui han eixit dels seus països per fugir de situacions econòmiques angoixoses, producte de guerres intestines, dictadures feroçes, imperícies governamentals –si no de flagrants i contínues malversacions– sofertes repetidament pels seus països d'origen. Encara que la raó immediata de la seua marxa siga de tipus econòmic (acompanyada, a vegades, d'inseguretats personal), ha estat causada directament per la brutal deterioració social que s'ha produït per lluites intestines o per polítiques econòmiques caduques i inoperants. El grup és mixt. Hi ha des de professionals altament qualificats fins a obrers sense especialització, inserits en un gran espectre socioeconòmic. Són també immigrants, encara que el mòbil que els ha impulsat a ser-ho siga molt més complex que el dels grups anteriors.

Els llocs de destinació d'aquests immigrants han estat i són molt diversos, tot depenent, sobretot, de la potencialitat d'èxit que oferisquen, de la seua accessibilitat, dels contactes

personals i, per descomptat, de les condicions dels grups i dels individus.

Amb l'excepció de Los Angeles i de ciutats mitjanes i petites, i això recentment, la gran immigració mexicana se n'ha anat a zones rurals o poblats petits. En principi, se centrava als territoris tradicionals del sud-oest, però després s'han estès, encara que en proporcions més modestes, cap al nord i fins a la zona est, tant a Nova York com a Florida. Els centreamericans constitueixen un punt de transició entre la ciutat i el camp, encara que el seu punt d'assentament ha estat Califòrnia preferentment. També els sud-americans han apostat per aquest estat de l'oest, encara que la seua ubicació principal siga molt més àmplia. En general, es podria afirmar que porto-riquenys, cubans, dominicans, veneçolans i argentins constitueixen una immigració urbana. Naturalment, avui dia és possible trobar qualsevol procedència hispana en tots els estats d'aquest país.

La població hispana als Estats Units és avui la següent:

Quadre 1

Origen	Població	%
Mèxic	13.393.208	61,2
Puerto Rico	2.651.815	12,1
Cuba	1.053	4,8
El Salvador	565.081	2,6
R. Dominicana	520.151	2,4
Colòmbia	378.726	1,7
Guatemala	268.779	1,2
Nicaragua	202.658	0,9
Equador	191.198	0,9
Perú	175.035	0,8
Hondures	131.066	0,6
Panamà	92.013	0,4

La resta de centreamericans suma 64.233 (0,3%); els altres immigrants procedents de Sud-amèrica, 378.726 (1,7), i els de altres orígens, incloent-hi Espanya, 1.922.286 (8,8%).

Les immigracions hispanes als Estats Units, cada vegada més denses i constants, han superat tots els càlculs estadístics. L'any 1982, la població hispana del país era de 15.000.000, el 7% del total; quinze anys més tard, ja n'eren 29.000.000,

l'11,1%. Es tractava d'unes xifres –1997– que s'acostaven molt a la primera gran minoria d'aquesta nació, la dels negres (12,8%). En aquell temps –1966– l'*U. S. Current Population Report* suposava que, per a l'any 2000, la població hispana seria de 31.366.000, i que per al 2012 (52.000.000) hauria superat amb escreix la negra, i es convertiria així en la primera minoria de la Unió. Pronosticava també que el 2016 la composició demogràfica dels Estats Units hauria canviat completament, i que continuaria fent-ho, perquè llavors la immigració hispana seria major que la de tots els grups ètics junts. Aquestes previsions per al futur són ja, des de 2002, una realitat contundent, perquè els 35.300.000 d'hispanos constituïen el 12,5%, mentre que la població negra no hispana de la Unió es quedava en el 12%. Estem parlant d'un salt demogràfic espectacular.

Ja l'any 1990 la quantitat d'hispanos residents en territori nord-americà convertia aquest país en la cinquena nació castellanoparlant del món segons el nombre de parlants, només per sota de Mèxic (101.879.170), de Colòmbia (40.349.388), d'Espanya (40.037.995) i de l'Argentina (37.384.816).

El més interessant d'aquest salt és que l'augment de la població hispana s'ha produït en els estats més importants des del triple punt de vista polític, cultural i econòmic:

Quadre 2

Estat	Població total	Hispans	%
Califòrnia	33.871.648	10.966.556	33,8
Texas	20.851.820	6.669.666	31,9
Florida	15.982.378	2.682.715	16,7
Nova York	18.976.457	2.867.583	15,1
Illinois	12.419.293	1.530.262	12,3

Aquestes dades van acompanyades d'un estancament en el creixement de la població negra i d'una notable regressió entre angloparlants blancs.

Res no semblava indicar que aquestes onades disminuïrien en el futur. D'una banda, les causes de tipus econòmic que mouen molts d'aquests homes i dones no té, de moment, possibilitat de sofrir canvis substancials; al contrari, s'han agreujat en els últims anys per les terribles devastacions produïdes per huracans, inundacions i terratrèmols, sobretot a Mèxic i a l'Amèrica Central, que són els punts de procedència de la majoria dels immigrants il·legals. Aquests últims –avui més d'11.000.000– no paren de créixer. De l'altra banda, la política zigzaguejant dels Estats Units en matèria migratòria, que encara que amenaça constantment amb deportacions, finalment busca alguna solució i facilita els tràmits per legalitzar aquestes situacions: els polítics volen vots; els patrons, mà d'obra barata, i les grans empreses,

consumidors. Unes declaracions del president Obama (juliol de 2010) semblen indicar que en un temps breu aquests onze milions d'indocumentats podrien ser legalitzats, però altres successos que han tingut lloc amb posterioritat en diversos estats de l'oest plantegen alguns dubtes sobre el seu possible compliment.

La realitat és que cap de les causes que van impulsar l'èxode cap als Estats Units no han canviat gens ni mica. Nicaragua, després d'un breu període democràtic, ha tornat als moments foscos de l'antiga dictadura, i Cuba continua produint més i més exiliats que es van sumant al milió llarg que hi havia fa alguns anys i augmenten aquesta xifra sense parar. El futur no pot ser més previsible.

Encara que el flux migratori té una importància notable en el creixement poblacional dels hispans, hi ha altres dues raons que intervenen molt activament en aquest procés: les altes taxes de fertilitat i els baixos índexs de mortalitat.

Les famílies hispanes tenen avui dia una mitjana d'uns tres fills (2,97), la taxa més alta de tots els grups de la demografia nord-americana que, en general, ofereix una mitjana de naixements de 2,1 per dona. Les dades indiquen que d'un percentatge de distribució de naixements hispans d'un 15,6% del total del país el 1995, es passarà a un 32,8% el 2050.

L'esperança de vida és també superior en els grups hispans: el 1995 era de 78,6 anys (davant dels 76 de mitjana

general) i el 2050 serà de 87 (davant dels 82 de la població en conjunt).

També cal tenir en compte una altra circumstància important, i és que la població hispana en general es troba integrada per individus molt joves, com es veu fàcilment en el quadre següent.

Quadre 3

	Població general	Hispanos
0-19 anys	29,5%	39,2%
20-49	45%	46,6%
50-69	17,1%	11%
70 o més	8,4%	3,2%

Amb la comparació d'aquestes dades sobre distribució generacional no hi ha cap dubte sobre aquest aspecte (*Enciclopedia del español en los Estados Unidos*, 2008).

Les dades que s'han aportat amb anterioritat porten aparellades diverses diferències de comportament. Els qui procedeixen d'ambients poc o gens afavorits socioeconòmicament veuen en el país amfirió la meca desitjada – millorsous, més disponibilitat d'habitatges, major nivell de vida, millor escolarització per als seus fills, etc. – i, en conseqüència, les comparacions amb les condicions sofertes al seu país d'origen el situen en una escala molt inferior. Els

èxits assolits, encara que siguen per si mateix modestos, solien produir unes actituds molt positives envers la cultura *anglo*. Això podria donar origen –i ho va ser en molts casos– a un procés d'aculturació, a vegades obertament impulsat en el cas dels seus descendents.

L'aculturació, desitjada i buscada, no s'atura només en qüestions superficials, com l'acceptació de l'«American way of live» (vestuari, menjar, costums, preferències musicals, etc.), sinó també d'assumpes de més importància, com la visió del món, la cultura en general i, en particular, la llengua. Se subestimen els suposats valors anteriors (que no els han produït cap benefici) i s'abracen els nous (que sí que han significat molt en les seues vides). Una vegada desaparegut l'orgull etnicocultural inicial, si és que alguna vegada el van tenir, tendeixen a incorporar-se a processos creixents de desetnització i a arribar, tal vegada, a la transculturació total.

El paral·lelisme amb aspectes lingüístics és obligat: abandó creixent d'actituds positives cap a la llengua materna, debilitament progressiu de la lleialtat lingüística, restricció dels àmbits d'ús de l'espanyol, empobriment gradual i, possiblement, estadis avançats de mortalitat lingüística o, potser, la mort total de la llengua materna. En aquests casos extrems es parteix d'un monolingüisme (en llengua materna), s'avança cap a diferents situacions de bilingüisme (incipient, mitjà, avançat), alhora que es debilita la llengua pròpia, i es

pot acabar de nou en un monolingüisme, però en aquesta ocasió de signe contrari.

La situació oposada és molt clara. L'orgull etnicocultural comporta un conjunt d'actituds positives envers la llengua materna, que no sols la manté viva, sinó que es parla acuradament, segons els criteris de correcció idiomàtica que ha mantingut la comunitat. La lleialtat lingüística és un fet. En aquests casos trobem situacions bilingües desequilibrades a favor de la llengua d'origen, o un bilingüisme perfectament equilibrat.

Les dades de què disposem en l'actualitat sobre índexs de mortalitat de l'espanyol entre els immigrants i exiliats als Estats Units ens diu que un 23% d'aquests ha perdut la seua llengua materna (més de 7.000.000); si aquest percentatge general s'analitza per estats, l'espectre va des de Florida, on la mortalitat és només del 8%, fins a Colorado, on s'arriba a un altíssim 52%.

Tot el que hem vist anteriorment ens porta, per força, a un tema apassionant però difícil. Hi ha realment *una comunitat hispana* als Estats Units? O es tracta més aviat d'un conjunt de comunitats amb un alt grau (o, si més no, suficient) de personalització? Les conclusions que s'han anat presentant en diferents estudis són per a tots els gustos: des de les més extremes, tant en sentit positiu com negatiu, fins a les de tendències més conciliadores: «són més els elements que ens uneixen que els que ens separen», o exactament el contrari.

En aquesta última perspectiva s'insereixen les nombroses declaracions en el sentit que l'única cosa que uneix aquests grups és la llengua espanyola (encara que es tracta de diverses varietats regionals) i, tot i que en una mesura cada vegada menor, la religió catòlica.

De moment, l'única cosa que es pot dir, tenint en compte l'escàs nombre d'estudis contrastius amb base empírica, és en relació amb 1) les característiques dels immigrants, 2) els desigs de retorn als llocs d'origen, 3) l'èxit econòmic, 4) els índexs d'escolaritat, i 5) el grau de manteniment de la hispanitat i de l'espanyol mateix (en la seua versió local).

Dins del títol de benestar econòmic, s'han de revisar dos índexs d'importància vital: l'estat de les empreses hispanes a l'Amèrica del Nord i la situació financera de les famílies immigrades.

Pel que fa a les empreses hispanes, la situació queda plantejada en el quadre següent:

Quadre 4
Empreses hispanes als Estats Units

Empreses	%	Facturació %
Mexicanes	49,1	37,9
Cubanes	12,1	21,4
Centre i sud-americanes	20,9	16,6

Sens dubte, aquestes dades haurien de tenir alguna relació amb la situació econòmica dels diferents grups de residents hispans al país.

Quadre 5

	Mexicà	Porto-riqueny	Cubà	Sud-americà	Altres
Fins a 9.999 \$	18,5	31,2	19,8	18,1	22,3
Fins a 24.999 \$	32,5	30,5	28,6	34,9	26,2
Fins a 49.999 \$	32,4	25,3	27,1	30,8	30,3
50.000 \$ o més	14	12,9	24,5	16,2	21,2

Si comparem entre si les mitjanes d'ingressos, ens adonem que són els cubans els qui reben una mitjana major d'ingressos de 50.000 \$ o més (24,5%). Ací les distàncies són notòries pel que fa a als altres grups, excepte el títol «Altres», que també passa dels 20.000 dòlars. Sud-americans, mexicans i porto-riquenys es queden molt per sota. Si revisem les xifres corresponents a ingressos que van des dels 24.999 fins als 49.999 \$, el grup mexicà hi queda en primer lloc.

Vuit anys més tard, tanmateix, les diferències havien augmentat una mica: el grup de cubans estava a punt d'arribar a la mitjana de 50.000 \$, seguit pels mexicans (prop dels 40.000 \$), els del Centre i Sud-amèrica (una mica menys que els mexicans) i, finalment, els porto-riquenys (uns 35.000 \$).

Els índexs d'escolarització són instruments molt fiables per a mesurar l'estatus cultural dels grups d'immigrants. El 1992, segons dades del *Current Population Survey*, la situació era la següent:

Quadre 6
Escola

	Superior	Batxillerat	Mestratge	Doctorat
Mexicans	20%	6%	1,1%	0,1%
Porto-riquenys	25%	8%	2%	0,1%
Cubans	38%	18%	4,5%	0,7%
Centre i sud-americans	33%	16%	3,1%	0,9%
Altres	37%	14%	4%	0,6%

L'any 2001 s'hi mantenien aquestes proporcions: entre els cubans, un 70,3% havia acabat els estudis de l'escola superior, i un 27,8% posseïa títols de batxillerat universitari (llicenciatura). Aquestes xifres es troben per sota de les de la població no hispana quant a titulació d'escola superior (87,7%), però és la més alta dels grups hispans, seguida pels centre i sud-americans, que presentaven índexs de 64% i de 18% per a l'escola superior i el primer cicle universitari. Avui dia, les xifres de què disposem són molt més altes en totes les categories.

D'altra banda, si revisem els índexs d'aculturació lingüística, segons les dades de la Strategy Research Corporation, observem el següent:

Quadre 7
Índexs d'aculturació lingüística en diverses ciutats amb
una àmplia població hispana

	Alta	Parcial	Escassa
Los Angeles	13	53	34
Nova York	16	63	21
Miami	8	49	43
San Francisco	16	61	23
Chicago	11	65	24

Les diferències salten a la vista: Miami és la ciutat que menys aculturació lingüística presenta, en contrast amb Los Angeles i, encara que amb menys intensitat, amb Nova York, San Francisco o Chicago. Com que la investigació s'ha fet sobre el total d'hispanos d'aquestes ciutats, cal defugir la temptació de concloure que els cubans són els menys aculturats i els mexicans i salvadorencs, els més. Per tant, aquest paràmetre tampoc no és conclouent.

Potser més eloqüents siguen les produccions culturals en espanyol: en teatre i mitjans de comunicació social en espanyol, en particular la premsa escrita, per exemple, Miami

té més del doble que Los Angeles i Nova York junts. Encara que la producció editorial de llibres no arriba a aquestes proporcions, continua mantenint un còmode primer lloc. És possible que aquestes dades parlen a favor d'una major cura i atenció al conreu de la hispanitat (en la seua variant local).

Pel que fa al manteniment de l'espanyol, el quadre següent indica el percentatge d'ús de l'espanyol a casa:

Quadre 8

Estats	% de població hispana	% que parlen espanyol a casa
Nou Mèxic	38,2	26
Texas	25,5	20
Califòrnia	25,4	18
Arizona	18,8	13
Florida	12,1	11
Nova York	12,3	10
Colorado	12,8	6
Illinois	7,6	6
Washington, D. C.	5	6

Aquestes dades de 1993 (U.S. Bureau of the Census 1993), elaborats per Silva Corvalán, indiquen la proporció dels qui mantenen l'espanyol en l'àmbit domèstic, però no indiquen la qualitat de l'espanyol que fan servir. La mateixa autora ha

preparat un altre quadre en què mostra el percentatge de castellanoparlants en la població hispana dels Estats Units:

Quadre 9

Estats	% de castellanoparlants
Florida	92
Nova York	84
Illinois	81
Texas	79
Califòrnia	72
Arizona	69
Nou Mèxic	69
Colorado	48

No és gaire el que es pot traure en clar d'aquestes xifres pel que fa a les procedències dels hispans (ja que les dades són per estats), però, de tota manera, que Florida i Nova York encapçalen la llista significa que són les immigracions més recents –porto-riquenys, cubans i dominicans– les que semblen mantenir millor la llengua materna. Tanmateix, el més important és l'ús de l'espanyol en situacions públiques. En això potser el comtat de Miami-Dade, tenint en compte el seu caràcter oficial de bilingüe i bicultural, vaja al capdavant del país. Ja fa temps que es va assenyalar amb precisió que a Miami es pot comprar una casa o un automòbil, obtenir un

tractament mèdic especialitzat o consultar un advocat o un comptable, tot, utilitzant només l'espanyol.

D'altra banda, els mitjans de comunicació hispànics, sense oblidar la faceta publicitària, tenen un auge realment espectacular. A tall d'exemples: a Miami hi ha 30 emissores de ràdio, totes elles amb una programació completa en espanyol; diversos canals de televisió, que transmeten íntegrament en espanyol; dos periòdics de publicació diària i tiratge ampli, i més de cinc setmanaris (López Morales, 2003). Nova York i, en menor manera Los Angeles, reproduïxen aquest esquema. I tot això sense comptar amb les grans empreses multinacionals, com Televisa, que emet programació de costa a costa, i sense fer al·lusió a la producció televisada, especialment els *talk shows*, que, a més dels Estats Units, viatgen a Hispanoamèrica i a Espanya. Pel que fa a la premsa escrita, cal recordar que el *Diario Las Américas*, i més recentment *El Nuevo Herald*, periòdics de la comunitat hispànica de Miami, ofereixen als seus lectors articles sobre temes idiomàtics, en els quals se censuren les incorreccions comeses tant pels mitjans de comunicació com per la població en general; si s'ha de jutjar per la correspondència rebuda en ambdues redaccions, aquestes petites notes posseeixen un nombre important de lectors. L'Acadèmia Nord-americana de la Llengua Espanyola acaba de publicar un llibre, *Hablando bien se entiende la gente* (Nova York, 2010), en què els editors i autors recullen en les

seues pàgines, mitjançant anècdotes i notes humorístiques, un bon nombre d'incorreccions dels castellanoparlants dels Estats Units i hi ofereixen les alternatives que brinda la llengua per a expressar-se correctament en espanyol. Membres de l'Acadèmia mateixa produeixen també notes d'aquest tipus que s'ofereixen en programes de la televisió hispana a la zona de Nova York.

No hi ha –que sapiguem– estudis sobre la llengua que s'utilitza en aquests mitjans, amb excepció dels anglicismes lèxics que han aparegut en tres grans periòdics del país: *La Opinión*, de Los Angeles; *La Prensa*, de Nova York, i el *Diario Las Américas*. El periòdic de Miami és el que menys densitat d'anglicismes presenta en totes les seues seccions, seguit de lluny per *La Prensa* i, en darrer lloc, per *La Opinión*, que compta amb una quantitat notable d'aquests préstecs (Gimeno, 2003).

La importància que tenen tots aquests aspectes culturals és, sens dubte, molt desigual, perquè només els mitjans de gran popularitat –televisió i, en menor manera, ràdio– tenen presència i pes en totes les llars. Segons una bona quantitat de parlants que viuen als Estats Units, els elements més relacionats amb la cultura d'elit –el llibre, les conferències, etc.– es desconeixen completament o no signifiquen res.

Hi ha altres factors més significatius per a la majoria de la població hispana que poden funcionar en la comunitat com a marca d'estatus. D'una banda, el paper de l'espanyol com a

element de cohesió comunicativa local i internacional, i de l'altra, la seua utilitat econòmica. En especial en alguns nuclis urbans o a la perifèria, l'espanyol serveix per a prou més que per parlar amb familiars i amics de l'entorn o del país d'origen; és la llengua que cal manejar (sovint necessàriament) amb milers de visitants de tot Hispanoamèrica i Espanya. Els atractius de Nova York són innumerables. Miami com a centre comercial, i el relativament pròxim parc d'atraccions Disneyworld, i Los Angeles, amb l'atractiu de ser la meca del cel·luloide, i també amb un altre assentament Disneyland a poca distància, són envejables punts turístics. Saber espanyol va sent, entre altres coses, un negoci. I fins i tot en comunitats de molta cohesió com la de Miami, l'espanyol és un bon passaport per a trobar treball al marge de les empreses turístiques.

Tots aquests elements contribueixen –és veritat que de manera molt desigual– a la formació d'una actitud positiva envers l'espanyol dins dels membres de la comunitat hispana. Les actituds, com sempre, són el resultat d'un conjunt de creences. Algunes coincideixen amb fets reals; altres, en canvi, han nascut a l'abric de la subjectivitat: que els immigrants d'origen mexicà pensen massivament que el millor espanyol és el que es parla a la ciutat de Mèxic, que els porto-riquenyos creguen que és a San Juan, i els cubans, a l'Havana, n'és el millor exemple. Després hi ha altres motius: és senyal d'identitat, és la llengua dels pares i dels avantpassats, és idioma bell, agradable, musical, etc.

I encara cal anotar un últim factor, d'importància creixent: el poder polític hispà. Per poc que se seguissin les notes de premsa dels darrers anys, es comprovarà l'empenta, sempre en augment, que ara té. Les dues últimes campanyes per a l'elecció presidencial al país en són l'exemple més contundent que es pot oferir en aquest sentit: des de pàgines electròniques en espanyol fins a fragments en aquesta llengua en els discursos públics dels candidats. Les coses han canviat, i molt.

Fa només quaranta anys, amb les excepcions de rigor, l'espanyol era la llengua d'uns pobres indocumentats, analfabets, que arribaven al país a collir tomaques a un dòlar l'hora. Avui s'han disparat les matrícules per a estudiar espanyol en tot el país i a tots els nivells: és des de lluny l'idioma més estudiat a les universitats nord-americanes: 850.000 matrícules a les classes d'espanyol, en contrast amb 210.000 de francès, 198.000 d'alemany, 92.000 que han triat el llenguatge de signes, 74.000 que aprenen japonès, i 61.000 que estudien xinès. En el període que va des de *kindergarten* al grau 12 estudien espanyol 6.418.331 alumnes; la llengua estrangera més pròxima és el francès amb 1.254.243 (American Council on the Teaching of Foreign Languages, 2010). No deixa de ser sorprenent que fa unes poques setmanes, en un article del poderós *New York Times*, l'editorialista Nicholas D. Kristof invitara els joves nord-americans a donar prioritat absoluta a l'espanyol i no al xinès, estudiant-lo des de l'escola primària, cite, «ja que és la llengua que és present en la vida

quotidiana del país i ho serà cada vegada més». I continuava: «El xinès és una carrera, l'espanyol és un instrument per a la vida diària, no importa la carrera que s'elegisca, siga la de mecànica o la de president».

Aquesta opinió es troba acompanyada pel fet que els parlants bilingües d'anglès i espanyol no sols tenen més possibilitats d'aconseguir millors llocs de treball, sinó que, a més, tenen sous més alts que els monolingües en anglès. A l'estat de Florida la mitjana general és de 2.000 dòlars més a l'any en el cas dels bilingües, però quan aquesta mitjana es trenca, a mesura que van ascendint els càrrecs, les diferències arriben fins a 8.000 dòlars més a l'any.

D'altra banda, en els últims temps han augmentat els intercanvis internacionals de joves universitaris, que durant les seues estades a Espanya i a Hispanoamèrica han tingut accés directe a la veritable cultura hispànica. També és important, encara que pugja semblar una raó frívola, l'auge espectacular de la televisió hispana. Les actituds generals del nord-americà normal envers els hispans van fent passos favorables i molt significatius. Quin dubte hi ha que si això fóra així realment, hi hauria un reflex en les actituds dels immigrants mateixos que es traduiria –com en realitat ha passat– en passos cap a la rehispanització. Val més un exemple que mil paraules. A l'estat de Florida hi ha avui dia vora 200 empreses espanyoles, a les quals s'han d'afegir les cubanes i, ben recentment, les veneçolanes; és evident que

aquestes empreses necessiten personal bilingüe. Per això, el Govern de l'Estat va començar a preocupar-se seriosament pel fet que, tenint en compte el nombre creixent d'aquestes empreses, no trobaren a Florida personal prou preparat i se n'anaren a Califòrnia. Van posar en marxa immediatament cursos gratuïts per a ensenyar «español a hispanohablantes» que no dominaven la seua llengua de manera adequada, tant oralment com per escrit. A la primera convocatòria es van presentar 28.000 hispans. Els cursos van tenir lloc durant sis anys consecutius. Avui dia ja no són necessaris.

El ritme de la immigració als Estats Units ha cobrat un desenvolupament no sols dràstic, sinó inesperat. Des de la primera dècada del segle xx no s'havia produït res igual, ja que la mitjana d'immigrants entre 1921 i 1979 havia estat només de 195.000 per any. Avui es pensa seriosament a tractar de reduir les xifres actuals, encara que en el cas dels hispans les coses no són tan fàcils a causa dels ingressos il·legals, pràctica ben difícil d'aturar. En l'actualitat, Califòrnia –per exemple– necessita construir una aula nova cada hora de les 24 que té el dia, els 365 dies de l'any, per tal de poder acomodar-hi els infants immigrants. Aquests costos són sufragats pels ciutadans, que es veuen obligats a aportar 1.200 dòlars anuals extra en els seus impostos a causa d'aquest creixement excessiu de la immigració (National Academy of Science Report).

Segons Cancela (2007), per cada minut que passa entren 2,5 hispans al flux d'immigrants del país, és a dir, prop de

3.700 al dia, per la qual cosa estaríem parlant de més de 13 milions a l'any. Així doncs, no sorprèn que dins dels 40 anys que falten per a l'any 2050 els hispans seran 102,8 milions, encara que tinguem en compte les inevitables taxes de mortalitat. Amb una majoria com aquesta potser hi haurà canvis destacats en la política del país.

En tots els càlculs que s'han fet sobre el futur de l'espanyol han influït dos fets molt significatius: si les projeccions es confirmen, Mèxic, que ho és ara, podria cedir el seu ceptre als Estats Units, que possiblement arribaria a convertir-se, per al 2050, en el primer país castellanoparlant del món.

Final

L'espanyol és avui dia la quarta llengua més parlada del planeta, perquè la utilitza el 5,7% de la població mundial. La situació va en augment, ja que les projeccions fetes per la Britannica World Data (Chicago) per al 2030 ens diuen que serem el 7,5% dels parlants de tot el món (un total de 535 milions), molt per damunt del rus (2,2%), del francès (1,4%) i de l'alemany (1,2%), cosa que indica que llavors només el xinès superarà l'espanyol com a grup de parlants de llengua materna. Si no canvien els rumbos, és molt possible que dins de tres o quatre generacions el 10% de la població mundial s'entenga en espanyol. Esperem que així siga!

Bibliografía

- Academia Norteamericana de la Lengua Española. 2010. *Hablando bien se entiende la gente*. Nova York.
- American Council on the Teaching of Foreign Language. 2010. *Foreign Language Enrollments in K-12 Public Schools. Are Students Prepared for a Global Society?*
- Cancela, José. 2007. *The power of business EN ESPAÑOL*. Nova York: Harpers Collins Publishers.
- Enciclopedia del español en los Estados Unidos*. 2008. Coordinada por Humberto López Morales. Madrid: Instituto Cervantes-Editorial Santillana.
- Gimeno, Francisco i María Victoria. 2003. *El desplazamiento lingüístico del español por el inglés*. Madrid: Cátedra.
- López Morales, Humberto. 2003. *Los cubanos de Miami. Lengua y sociedad*. Miami: Ediciones Universal.
- Strategy Research Corporation. 1998. *The US Spanish Market*. Miami: Strategy Research Corporation.
- U. S. Census of Population. 1993. Washington, D. C. U. S. Department of Commerce.
- U. S. Current Population Report. 1992. Washington, D.C. United States Printing Office.
- U. S. Current Population Report. 1993. Washington, D. C. United States Printing Office.